

Beter schrijven in de vakken

Jannet van Drie, j.p.vandrie@uva.nl Rotterdam 28 september 2016

2p 34 In 1948 werd de staat Israël uitgeroepen.

→ Geef in enkele zinnen een verklaring voor het ontstaan van de staat Israël. Gebruik daarbij de volgende drie begrippen in een juiste samenhang en betekenis: **diaspora**, **zionisme** en **Holocaust**.

Doe het zo:

Het ontstaan van de staat Israël heeft te maken met ...

VMBO-T eindexamen 2015

Leerling A

Dat de joden overal ter wereld zijn weggejaagd dat noem je diaspora in de WOII heeft de holocaust plaatsgevonden en zijn de meeste joden weggevoerd uit Nederland. Het zionisme is het politiek begrip voor een groep mensen die opkomt voor een joodse staat.

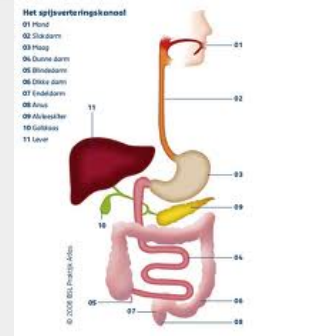
Leerling B

Het ontstaan van de staat Israël heeft te maken met dat de zionisme een grote rol heeft betekend. De zionisten wilden een eigen Joodse staat. Dat kwam mede door de Holocaust toen er miljoenen joden werden vermoord. Ook heeft diaspora een grote rol gespeeld.

Dagelijkse taal en schooltaal: DAT en CAT

(J. Cummins) *Cognitief complex*

COGNITIEF ABSTRACTE TAAL (CAT)
speeksel, voeding, verteringsprocessen,
functie, werking

Veel steun uit context

weinig steun uit context

DAGELIJKS ALGEMENE TAAL (DAT)

eten, hap, buik, gaat langs

Cognitief minder complex

Van DAT naar CAT (Gibbons, 2006)

- *Kijk, hij laat ze bewegen.
Deze plakten niet vast.*
- *We zagen dat de spelden aan
de magneet plakten.*
- *Ons experiment liet zien dat
magneten sommige metalen
aantrekken.*
- *Magnetische aantrekking doet
zich alleen voor bij
ijzerhoudende metalen.*

Praten terwijl
je doet

Aan elkaar
uitleggen

Beginnend
schrijven

Gevorderd
schrijven

Aandacht voor taal in de zaakvakken

1. Elk vak kent vakspecifieke taal en stelt vakspecifieke eisen aan teksten. Die moet je leerlingen expliciet leren.
2. We beoordelen door middel van schrijfproducten, maar onderwijzen er niet op.
3. Vakspecifiek denken/redeneren en schrijven gaan samen op. *“Historical thinking and writing are inextricably linked.”* Monte-Sano (2010)
4. Domeinspecifieke schrijfinstructie leidt tot beter historisch redeneren in teksten dan algemene schrijfinstructie (van Drie, Braaksma & van Boxtel, 2015)
5. Taaleisen gesteld in het Referentiekader: een zaak van alle vakken. Wat leerlingen bij Nederlands leren nemen ze niet automatisch mee

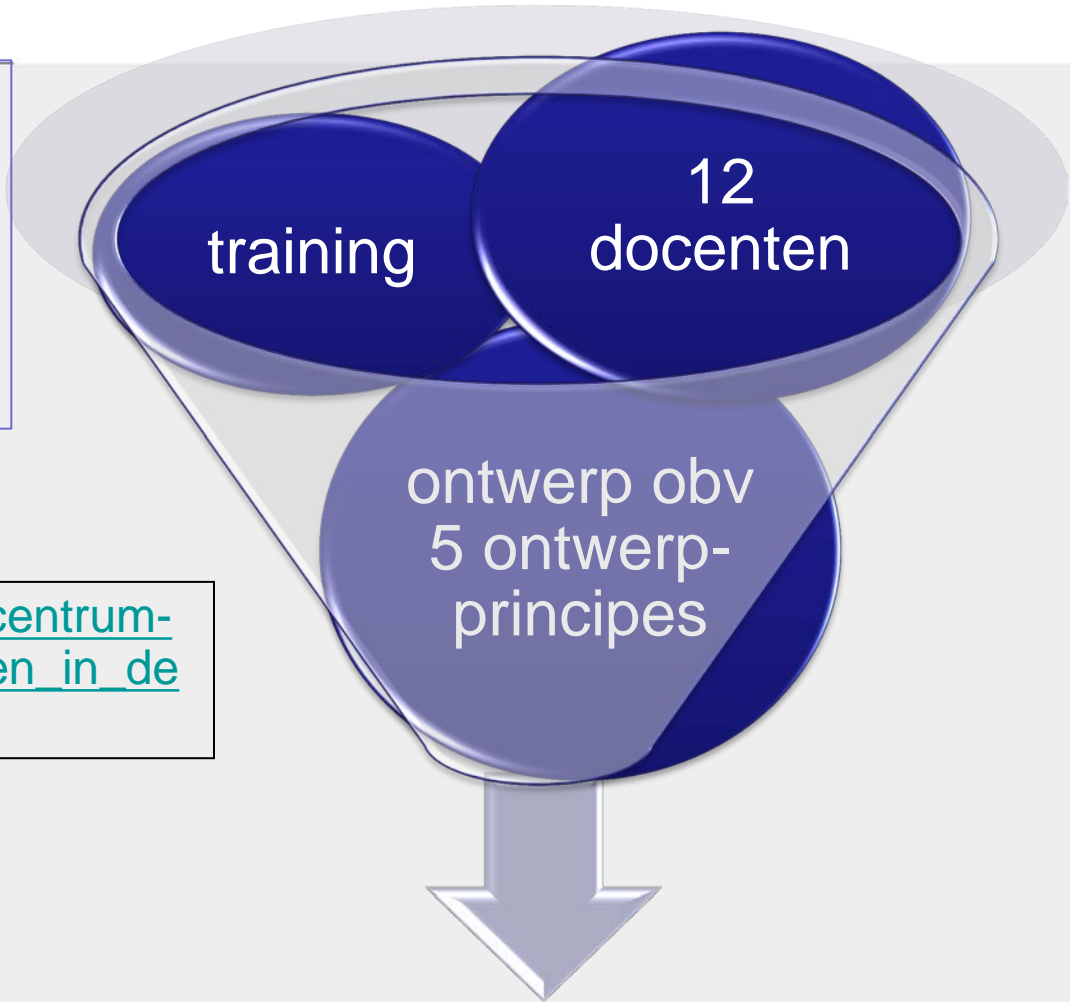
Aandacht voor taal in de zaakvakken

1. Elk vak kent vakspecifieke taal en stelt vakspecifieke eisen aan teksten. Die moet je leerlingen expliciet leren.
2. W DOEL GSM&M-project:
O
3. V ontwikkelen van schrijfvaardigheid en vakspecifiek redeneren in samenhang en op. Monte-
“f
S
4. Domeinspecifieke schrijfinstructie leidt tot beter historisch redeneren in teksten dan algemene schrijfinstructie (van Drie, Braaksma & van Boxtel, 2015)
5. Taaleisen gesteld in het Referentiekader: een zaak van alle vakken. Wat leerlingen bij Nederlands leren nemen ze niet automatisch mee

GSM&M

Genre-specifiek schrijven
in de mens- en
maatschappijvakken

Zie: http://www.expertisecentrum-mmv.nl/index.php/schrijven_in_de_klas_doel_project

1. Vergroten bekwaamheden docenten
2. Verbeteren vakspecifieke schrijfvaardigheid leerlingen

Hoe makkelijk het is om naast het aanbrengen van geografische kennis even iets met formuleren te doen.

Conclusies

- Docenten voelen zich bekwamer en blijven ontwerpprincipes gebruiken in hun lessen.
- Expliciete aandacht voor schrijven binnen de vakken zorgt voor betere kwaliteit teksten en meer kennis over schrijven.
- Belang van samenwerking tussen docenten Nederlands en andere vakken
- Ontwerpprincipes zijn bruikbaar in de praktijk
  - Voor verschillende vakken
  - Voor verschillende niveaus
  - Voor verschillende tekstgenres

5 Ontwerpprincipes (zie Graham & Perin, 2007)

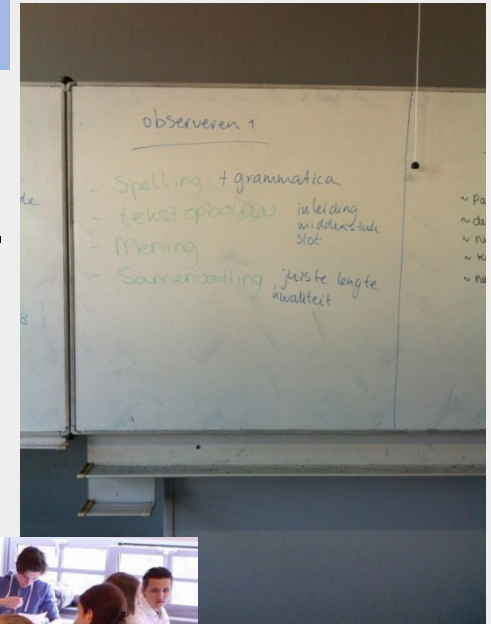
Strategie-instructie

'SEXI': State, Explain, Illustrate

	Nederland	IJsland
Landschappen		
Klimaten		
Bevolking		
Cultuur		
Conclusie / advies		

Pre-writing

Voorbeeld-teksten

Interactie

Authentieke taken

Jij bent dominee Philip Hoedemaker in Veenendaal. Je ziet dagelijks de mensen naar de fabrieken gaan, daaronder zijn ook veel jonge kinderen. ... Je richt je brief aan dhr. W.H.J. Roijards, de schoolopzichter in het district Rhenen. Je hoopt hem er van te overtuigen dat er vooral iets gedaan moet worden aan de kinderarbeid.

Vergelijken bij aardrijkskunde-brugklas

Ontwerpprincipe 5: authentieke taak

Vergelijk de Europese landen Ierland en Italië met elkaar op het gebied van landschappen, klimaten, bevolking en cultuur .

Je werkt bij een reisbureau en daar komt langs de familie Kruger. Je krijgt een opdracht van de familie Kruger. Zij kunnen niet besluiten naar welk Europees land ze op vakantie gaan en vragen jou een vergelijking te maken en hen te adviseren. De opdracht luidt:

Vergelijk de Europese landen Ierland en Italië met elkaar op het gebied van landschappen, klimaten, bevolking en cultuur en formuleer een conclusie/advies aan de familie Kruger waar ze het best op vakantie kan gaan.

Ontwerpprincipe 1: Strategie - instructie

1. achtergrondkennis over strategie activeren
2. bespreken van de strategie
3. modelleren van de strategie
4. onthouden van de strategie
5. ondersteunen van de strategie
6. onafhankelijk gebruik van de strategie

Stappenplan

1. Lees de opdracht en formuleer voor jezelf wat er precies gevraagd wordt
2. Lees de bronnen en verzamel informatie
3. Orden de informatie in het kolommenschema
4. Beantwoord opdracht in klad
5. Lees het klad goed door en schrijf definitieve versie

Voorbeeld: Bacon, Lettuce en Tomato sandwich

(Kneppers, 2015, in *Verbeteren schrijfvaardigheid in de M&M-vakken*, uitgave LEMM)

BLT staat voor:

1. Because
2. Leading to
3. Therefore (resulting in, etc)

In het Nederlands wordt dat OLD:

1. Omdat
2. Leidend tot
3. Daarom (heeft tot gevolg, etc.)

Modelleren toepassen (Fidalgo, 2014)

- Modelleren aankondigen
- Strategieën eerst in herinnering roepen bij leerlingen
- Dramatisering (aandacht)
- Fouten maken (lijk op leerling)
- Gebruik scripts
- Discussie achteraf waarbij gereflecteerd wordt door leerlingen

Zie voorbeeld:

http://www.expertisecentrum-mmv.nl/index.php/schrijven_in_de_klass_ontwerpprincipes

Zie voorbeeld: [http://content-](http://content-e.ou.nl/content-e/pub_RDMC/Leoned_Kennisplatform_1259316756250/)

[e.ou.nl/content-e/pub_RDMC/Leoned_Kennisplatform_1259316756250/](http://content-e.ou.nl/content-e/pub_RDMC/Leoned_Kennisplatform_1259316756250/)

Voorbeeld Ondersteund oefenen- woordenlijsten

Verband	Verbindingswoorden (signaalwoorden)
<ul style="list-style-type: none"> • tijd • opsomming • tegenstelling • vergelijking • oorzaak-gevolg • doel-middel • voorbeeld/toelichting • reden/verklaring • voorwaarde • samenvatting/conclusie	<ul style="list-style-type: none"> • voordat, nadat, eerst, daarna, wanneer • en, ook, ten eerste, vervolgens, ten slotte • maar, echter, hoewel, toch, daarentegen • zoals, evenals, in vergelijking met, soortgelijke • door, doordat, waardoor, te danken aan • om te, daarmee, waarmee, door middel van • bijvoorbeeld, zo, zoals, ter illustratie • want, omdat daarom, vanwege • als, wanneer, mits, tenzij, in het geval dat • samengevat, kortom, dus, hieruit volgt

Ondersteund oefenen: schrijfkader

Schrijfkader voor het beschrijven van oorzaken en gevolgen:

Ik wil uitleggen hoe het komt dat ...

Als/toen ... had dat als gevolg dat ...

Hierdoor ... dan ...

Dit veroorzaakte ... dus ...

Dit leidde ertoe dat ...

Zo ontstond(en) ...

Voorbeeld van een ingevuld schrijfkader:

Ik wil uitleggen hoe het komt dat in Engeland fabrieken ontstonden.

Toen in Engeland de bevolking sterk groeide had dat als gevolg dat er een tekort aan voedsel en kleding kwam.

Hierdoor moesten de thuiswerkers veel meer produceren dan eerst.

Dit veroorzaakte problemen die dus moesten worden opgelost.

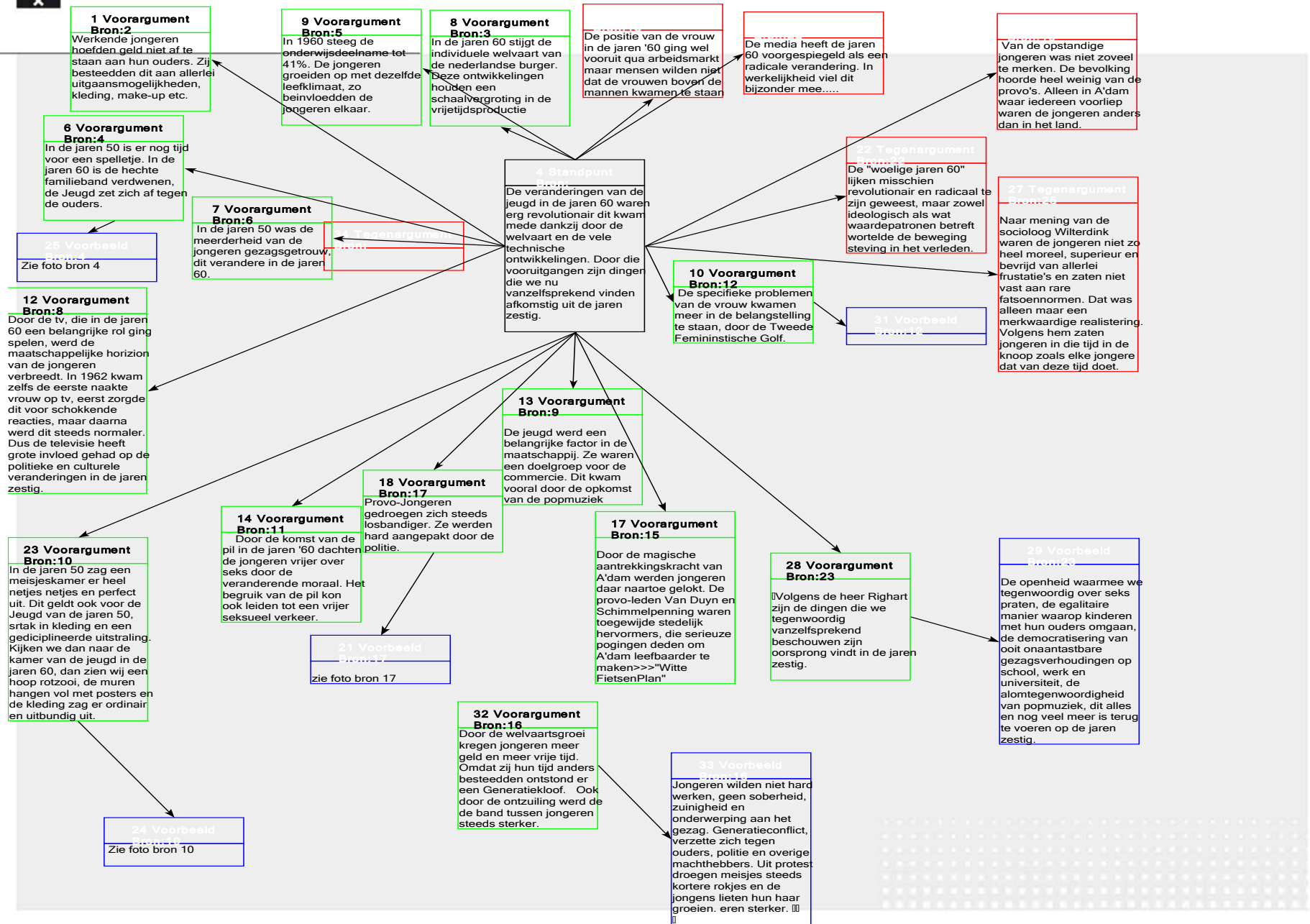
Dit leidde ertoe dat er uitvindingen werden gedaan (machines).

Zo ontstonden in Engeland fabrieken (doordat machines bij elkaar werden gezet in één gebouw).

Ontwerpprincipe 3: pre-writing

	Nederland	IJsland	Signaalwoorden
Landschappen			En, toch, echter, maar, evenals, daarentegen, eveneens, ook, tegelijkertijd, terwijl, hetzelfde
Klimaten			
Bevolking			
Cultuur			
Conclusie / advies			

Ontwerpprincipe 4: interactie

- Tijdens prewriting: In duo's schema invullen
- Tijdens schrijffase: In duo's tekst schrijven
- Peer review: Ander duo kijkt na met correctiemodel (groen is fout in vergelijken/taal; rood geografische fout). Duo's geven tips
- Duo bekijkt tips en noteert wat volgende keer anders/beter moet

OPDRACHT

als ik op vakantie zal gaan en ik mocht kiezen zou ik voor griekenland kiezen. **Want** bij Griekenland zijn de mensen heel aardig en gezellig, bij zweden zijn het soort vikingen heet ruw en onaardig dit ging om de **bevolking**

klimaten

In Zweden is de **temperatuur** heel laag dus het is koud er zijn veel bergen en daar ga ik dan alleen in de winter to. Bij de grieken is de **temperatuur** heel hoog dus het is lekker warm er is veel zee met warm water en helder water je kan bv goed snorkelen.

cultuur

de **cultuur** in griekenland is leuk omdat er dan feesten worden gegeven waar dieren worden geslacht en opgegeten **daarna** komt er een feest waar iedereen elkaars hande vast pakt enb da een typische dans griekse dans gaat doen heel gezellig, zweden is met de vikingen **cultuur en tradities** heel ruw met vecht partijen en pipi lankous is daar een **traditie**

natuurrampen/landschap

bij griekenland kan er een **aardbeving** voor komen **maar** de kans is heel klein. Het **landschap** is heel mooi met helderen zee en mooie stranden veel kleine dorpjes die het mooiste uitzicht hebben op de zee. Bij Zweden is het **minder warm** dus best koud er zijn bossen en riviertjes en bergen de **natuurramp** komt daar ook bijna niet voor **lawines** of een **overstroming** kan daar plaats vinden.

eind.

publiek

Hallo meneer en mevrouw Kruger,

Inleiding

Ik heb gehoord dat jullie een vakantieland willen kiezen. Aan mij is nu de taak om de twee landen met jullie voorkeur te vergelijken. Ik ga het hebben over de landschappen van beide landen, de klimaten, de cultuur, de bevolking en tot slot de conclusie met advies.

Het landschap van Italië is erg bergachtig. In dit land liggen veel grote steden waardoor er minder ruimte is voor natuur. In Ierland liggen niet veel grote steden, maar er is veel natuur. Dit land ligt minder hoog dan Italië maar er zijn wel wat bergen.

Vergelijking regio's

De bevolking in Italië verschilt best veel per gebied. Langs de kust wonen ongeveer 200 of meer mensen per km² en in het binnenland ongeveer 50 tot 100 mensen per km². In Ierland wonen niet zo veel mensen. Hier wonen 10 tot 50 mensen per km² en in een grote stad als Dublin wonen soms wel meer dan 200 mensen per km².

advies

De conclusie tussen deze twee landen is dus dat Ierland meer iets is voor de toeristen die een rustgevende vakantie willen en Italië meer voor de ondernemende toeristen, die musea en oude gebouwen of kerken willen bezoeken. Mijn advies voor jullie is om voor Italië te kiezen want , Italië is lekker warm en er is veel te doen en te bezoeken. Ik hoop dat jullie iets aan dit advies hebben gehad en veel plezier op vakantie!

Met vriendelijke groet, NAAM

afsluiting

Schrijven en lezen

- 3. Pre-writing: informatie lezen en ordenen
- 4. Interactie: elkaars teksten lezen en feedback geven
- 2. Bestuderen voorbeeldteksten

Ontwerpprincipe 2: Bestuderen voorbeeldteksten

- Observerend leren (ckv-nl)
- Voorbeeldteksten van leerlingen (gs-nl)
- Voorbeeldteksten van experts (fil-nl)

Gestructureerd toetsvragen beantwoorden – Gezamenlijk project NI en Gs

- Introduceren genre bij Nederlands (8 lessen)
- Toepassen bij geschiedenis op type toetsvraag (4 lessen, afgewisseld met vakinhoudelijke lessen)
- Bij beide toepassing diverse ontwerpprincipes

Vergelijk de handelswijze van de VOC in Azië met de handelswijze van de WIC in Amerika.

Stappenplan vergelijkende vragen:

1. **Inleiding: herhaal de vraag in je antwoord.**
2. **Noem overeenkomsten.**
3. **Noem verschillen. Omschrijf dit positief. Wat had fenomeen X wel.**
4. **Geef een conclusie: kom terug op de vraag en concludeer komt weinig overeen/deels overeen/grotendeels overeen**

Antwoord leerling Y

De handelswijze van de VOC en de WIC verschillen van elkaar op een paar vlakken. Ten eerste heb je het hoofddoel die verschilt. Bij de WIC is dit de kaapvaart. Hiermee wordt bedoeld dat de WIC zijn hoofddoel het kapen van schepen is. De VOC daarentegen heeft als hoofddoel om zoveel mogelijk winst te maken door handel.

Er zijn natuurlijk ook overeenkomsten. De VOC is niet bang om met harde hand op te treden als hun handelscontacten met andere volken of landen gaat handeldrijven. De WIC vreest geweld ook niet, want met hun hoofddoel komt het wel vaker voor dat ze moeten vechten.

De handelswijze van de VOC en de WIC komen dus deels overeen.

Vervolg les

- Peerfeedback:
  - Leerlingen bekijken elkaars antwoord en kleuren onderdelen
  - Leerlingen verbeteren elkaars antwoord
- Klassikale discussie

Contact

J.P.vanDrie@uva.nl

<http://www.expertisecentrum-mmv.nl>

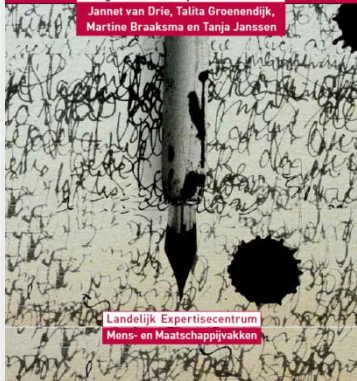
zie: project schrijven

Genrespecifiek schrijven

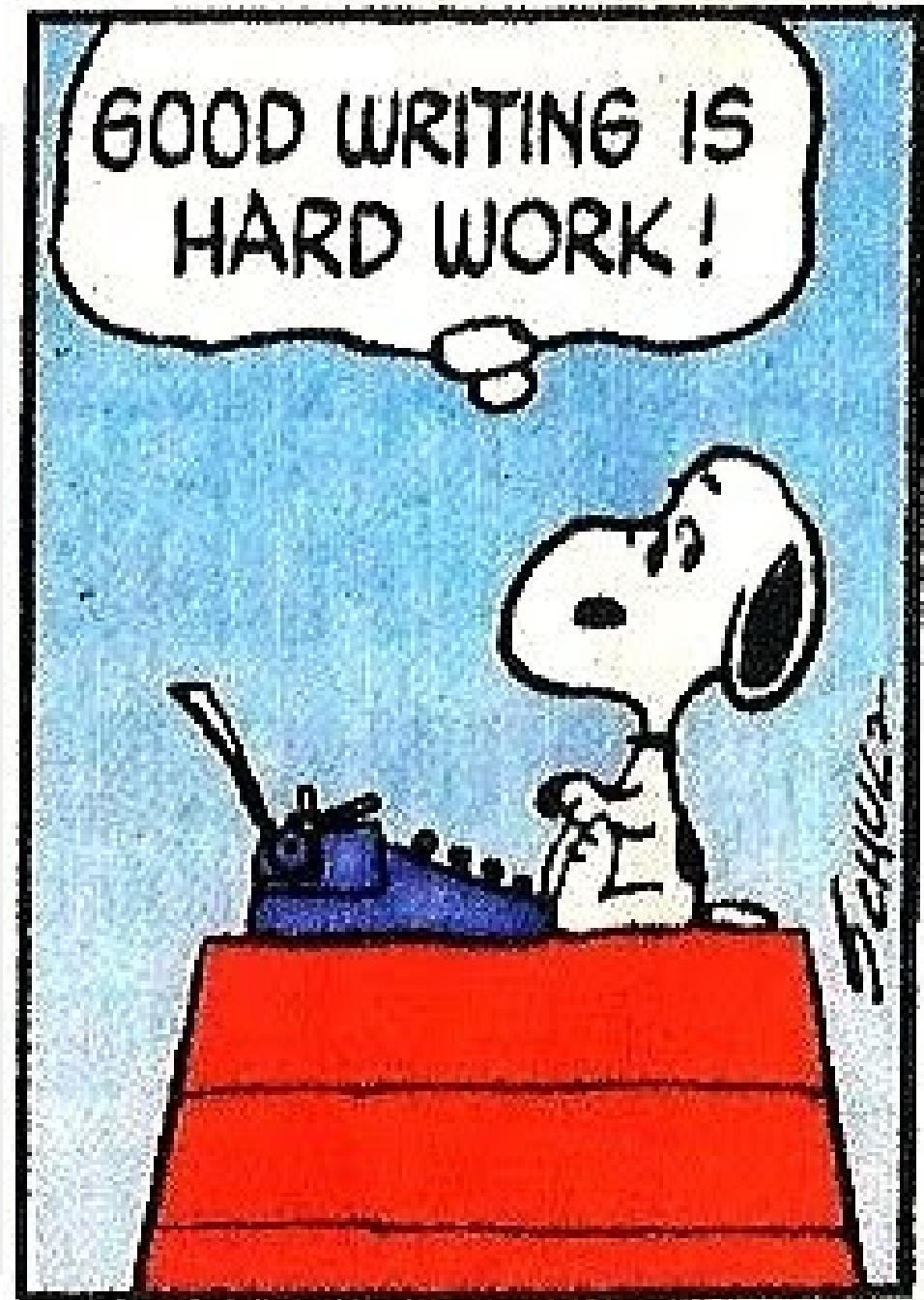
in de mens- en maatschappijvakken

Negen lesontwerpen onderzocht

Jannet van Drie, Talita Groenendijk,
Martine Braaksma en Tanja Janssen

Landelijk Expertisecentrum
Mens- en Maatschappijvakken

Om verder te lezen

- Hajer, M. & Meestringa, T. (2015). *Handboek Taalgericht Vakonderwijs*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Norden, S. (2014). *Iedereen kan leren schrijven*. Bussum: Uitgeverij Couthino.
- Leeuw, B., van der & Meestringa, T. (2014). *Genres in schoolvakken*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Van Drie, J. (red.) (2012). *Taalgericht vakonderwijs in de mens- en maatschappijvakken*. Handreiking voor opleiders en docenten. Uitgave Landelijk Expertisecentrum Mens- en Maatschappijvakken.
<http://www.expertisecentrum-mmv.nl/index.php?PgNr=7>
- Van Drie, J. (red.) (2015). *Verbeteren van schrijfvaardigheid in de mens- en maatschappijvakken*. Handreiking voor opleiders en docenten. Uitgave Landelijk Expertisecentrum Mens- en Maatschappijvakken.
<http://www.expertisecentrum-mmv.nl/index.php/Publicaties>